

Uudet tutkijapalvelut - voisinko aloittaa kevyesti ja pian?

Johanna Lahikainen

Viime keväänä STKS:n tutkijapalveluiden työryhmän seminaari kokosi yhteen Embedded Librarianship –käsitteestä kiinnostuneita kirjasto- ja informaatioalan ammattilaisia. Seminaarin tuloksena julkaistiin myös tilaisuudessa pidettyjen työpajojen raportit, joista tässä artikkelissa nostetaan esiin joitakin keskeisiä teemoja. Työpajoissa jaettiin monia uusia ideoita: sisällöllistä erikoistumista, kuten juristeja ja tiedeasiantuntijoita kaivattiin kirjastoihin ja tutkijapalvelujen perustana pidettiin yhteyksiä kehysorganisaation toimijoihin ja tutkijoiden todellisiin kysymyksiin. Uudella työn alueella tarvittaisiin resurssien säästämiseksi yhteistyötä ja yhdessä tuotettuja aineistoja, mutta tutkijapalveluihin kaivataan myös täydennyskoulutusta.

Tilaisuuden luennot johdattivat uudenlaisen palveluajattelun taustoihin, alkaen markkinoinnista, kirjastoammattilaisten osaamisesta, aineistoista ja tähänastisista kokemuksista tutkijapalveluista. Il-tapäivä käytettiin syventäviin kysymyksiin tutkijapalveluiden kehittämisestä.

Markkinointi on asiakkaiden tarpeiden kohtaamista

Markkinoinnista tulevat usein mieleen mainokset ja esitteet. Markkinointi on kuitenkin paljon muutakin kuin tällaista markkinointiviestintää, kertoi Helsingin yliopiston markkinointipäällikkö Roosa Kallio.

Kirjastossa markkinointi tarkoittaa käytön edistämistä ylläpitämällä suhteita eri toimijoihin – kuten asiakkaisiin, asukkaisiin, päättäjiin, ympäristöön, yhteistyökumppaneihin ja sidosryhmiin – ja pyrkimällä täyttämään heidän tarpeitaan. Kirjasto on lähtenyt liikkeelle ja osallistunut esimerkiksi Taiteiden yöhön, yliopiston avajaisiin, musiikkifestivaaleille (kuten Flow-festivaalit) ja lähtenyt oppilaitoksiin.

Valtaosa oppimisesta tapahtuu työssä, ei koulutuksissa

Palvelujohtaja Hannele Näveri-Ranta Helsingin yliopistosta kertoi osaamisen johtamisesta olennaisena välineenä organisaation toiminnan strategisessa suunnittelussa. Toimiva johtamisjärjestelmä on osaamisen kehittämisen edellytys. Työelämässä oppiminen jakautuu omatoimiseen tekemiseen, toisilta oppimiseen ja muodolliseen koulutukseen.

Tuntuu yllättävältä, että ihminen oppii vain kymmenen prosenttia uudesta tiedosta muodollisessa koulutuksessa, kuten valmennuksissa ja seminaareissa. Kaksikymmentä prosenttia oppimisesta tapahtuu toisilta oppien, esimerkiksi kollegan työtä seuratessa tai perehdytyksessä. Valtaosa oppimisesta tapahtuu itse työssä, tarttumalla haasteisiin ja ratkaisemalla ongelmia.

Tiedonlähteet muuttuvat nopeasti

Tuula Hämäläinen puhui VTT:n tietopalvelusta ja tietoaineistokoulutuksesta tutkimuksen tukena. Koska tietolähteiden valikoima ja sisältö

Työpajaraporttien kuvitusta

muuttuvat vuosittain, koulutus on olennaisen tärkeää. Monet tutkijat eivät kuitenkaan tiedä tarvitsevansa koulutusta ja lisätietoa, vaan jämähtävät käyttämään vuodesta toiseen samoja lähteitä.

Tietopalvelussa toimii kaksi tiimiä: *Knowledge Discovery*, joka hoitaa esimerkiksi tietoaineistojen hankinnan, hakukoneet ja Jure-julkaisu- ja Ture-tutkimustietokannat, sekä *Strategic Information Analysis*, jonka vastuulla ovat muiden muassa tietoraportit, patentit ja markkina-analyysit.

Uusi palveluajattelu korostaa yhteisöllisyyttä

Tampereen yliopiston kirjaston johtaja Minna Niemi-Grundström esitti kirjastonjohtajan näkökulman aiheeseen. Hänen mukaansa Embedded Librarianship –palveluajattelu korostaa yhteisöllistä toimintamallia ja yhdessä tekemistä. Tämä yhdessä tekeminen lisää osaamista puolin ja toisin, erilaiset näkökulmat ja kokemukset tuottavat taas uusia ideoita.

Julkaisemisen ja tutkimusprojektien tukeminen, täsmäkoulutukset eri tarpeisiin sekä bibliometriikkapalvelut eri asiakasryhmille ovat jo kirjaston arkipäivää. Vahvasti nousussa ovat sähköiset oppimisympäristöt, uusien teknologioiden haltuunotto ja tutkimusaineistojen hallinnan tuki.

Johtaja joutuu kuitenkin miettimään myös si-

tä, mihin resurssit riittävät ja mihin niitä on järkevintä kohdistaa. Niemi-Grundström kertoi, että priorisoinnissa ja allokoinnissa on tärkeää muistaa keskittyminen strategisten tavoitteiden tukemiseen ja muistaa, että jotain joudutaan myös jättämään pois aikojen muuttuessa. Uusia palveluita kehitettäessä on järkevää aloittaa pienesti ja laajentaa myöhemmin – jos tarvetta on.

Solmutyöskentely vie tietoasiantuntijat ongelmanratkaisuun

Tutkija Heli Kaatrakoski ja johtava tietoasiantuntija Johanna Lahikainen kertoivat solmutyöskentelystä Helsingin yliopiston kirjastossa. Hanke toteutettiin vuosina 2009-2010 ja vaikka sen jälkeen työtappaa ei ole systemaattisesti tutkija-asiakkaiden kanssa käytetty, moni hankkeeseen osallistunut innostui työtavasta ja heille siitä on tullut tärkeä kirjaston sisäinen työkalu.

Solmutyöskentelyn teoreettisena taustana toimivat toiminnan teoria, kehittävä työntutkimus ja ekspansiivinen oppiminen. Se eroaa tiimi- tai työryhmätyöskentelystä: yhteistyösolmu muodostetaan tietyn haasteen tai ongelman ratkaisemiseksi, minkä jälkeen kyseinen solmu puretaan ja muodostetaan toisenlaisia yhteistyösolmuja.

Solmutyöskentely vaatii joustavuutta esimiehiltä ja työntekijöiltä ja voi haastaa hierarkiaa ja rooleja. Vuonna 2014 tehdyissä muutamissa seurantahaastatteluisissa hankkeeseen osallistuneet kokivat saaneensa rohkeutta tutkijayhteistyöhön. Hanke nähtiin tärkeäksi kirjaston ja kirjastotyön kehittämisen kannalta ja sille toivottiin jatkoa.

Alustusten jälkeen päivä jatkui neljällä työpajalla, joista jokainen sai osallistua kahteen.

Juristeja ja tiedeasiantuntijoita kirjastoon?

Tieteellisissä kirjastoissa hallitaan eri tieteenalojen julkaisukäytäntöjen perusmallit ja annetaan asiakkaiden arvostamaa tiedonhallinnan koulu-

tusta. Kannatusta sai ajatus, että ainakin isoissa, monitieteisissä kirjastoissa yksi tietoasiantuntija voisi erikoistua tiedeasiantuntijaksi. Tiedeasiantuntija jakaisi ja kehittäisi asiantuntijuutta yhdessä tieteenalainformaattikkojen kanssa.

Pitäisikö tietoasiantuntijan olla myös juristi, pohdittiin, kun keskusteltiin tekijänoikeus-, käyttöoikeus- ja kustantajakysymyksistä. Päädyttiin siihen, että kirjastoissa olisi hyvä olla juridista osaamista ainakin julkaisujen osalta.

Mikä on kirjastojen rooli tutkijoiden omissa sosiaalisen median palveluissa, kuten ResearchGatessa ja Academia.edussa, kysyivät työpajalaiset. Näihin meidän tulisi tutustua, miettiä miten me voisimme niissä näkyä ja miten voisimme tukea omien tutkijoidemme näkyvyyttä niissä. Kirjastot voisivat ottaa aktiivisemmän roolin kouluttamalla ja konsultoimalla tutkijoita, tiedehallintoa ja opiskelijoita.

Open Access – kirjastot avainasemassa

Open Access – oikeus lukea, kopioida ja linkittää elektronisia julkaisuja – nousi keskeiseksi uudeksi osaamisalueeksi pajoissa. Kirjastoilla on jo vahva asema julkaisujen sähköisessä avaamisessa arkistojen kautta.

Pajatyöskentelijät kokivat tärkeänä, että julkaisuarhivoita pidetään houkuttelevina ja ajantasaisina: altmetrisen tiedon – eli julkaisujen näkyvyyden verkossa, esimerkiksi blogeissa ja sosiaalisen median välineissä – lisääminen olisi tärkeä lisä arkistoihin.

Kirjastoilla katsottiin olevan olennainen rooli yleisen tietoisuuden lisäämisessä avoimesta julkaisemisesta. Päätöksenteon ja mainostamisen tueksi olisi tärkeää saada vertailutietoa OA-julkaisemisen ja kustannustoiminnan kokonaiskustannuksista.

Myös julkaisijan rooli nähtiin loogisena jatkeena tieteellisen kirjaston perustoimintoihin: meidän tulisi kehittää yhteistyötä kustantajien kanssa ja tukea kotimaisilla kielillä julkaisemista. Osa kirjastojen aineistomäärärahoista voitai-

siin ohjata avoimen julkaisemisen tukemiseen. Tästä onkin uutena avauksena esimerkiksi Helsingin yliopiston kirjaston ja Suomalaisen kirjallisuuden seuran Open Access monografia –hanke (<http://www.finlit.fi/fi/ajankohtaista/uutiset/kohti-avointa-tiedekirjallisuutta>).

Tutkijalähtöisyys kaiken avain

Pajalaiset kokivat, että tutkijalähtöisyyden tulisi olla olennaista palvelujen ja muun tuen kehittämisessä. Meidän tulee tietää, mitä tutkijat todella tarvitsevat, mikä auttaa juuri heitä – meidän ei kannata vain arvailla ja kokeilla.

Pajalaisten mielestä korkeakoulujen suunnittelussa vaikkapa aineistohallinnan tuen kohdalla olisi tärkeää, että kirjasto osallistuu työhön aktiivisesti. Kirjasto tarvitsee riittävän yhteyden kaikkiin niihin kehysorganisaation tahoihin, joissa kehitystyötä tehdään ja käytäntöjä valmistellaan. Organisaatiosta riippuen tämä voi koskea esimerkiksi strategisen kehittämisen yksikköä, tutkimus-, innovaatio-, tietohallinto- ja tietotekniikkapalveluja, viestintää ja koulutusta.

Yhteisiä resursseja tutkijapalveluihin

Kun käytännön työhön ryhdytään, pajalaiset sparrasivat toisiaan olemaan rohkeita: kaiken ei tarvitse olla valmiiksi mietittynä, vaan meistä täytyy löytyä valmiutta yhteistyöhön ja kokeilemiseen myös keskeneräisempienkin suunnitelmien ja palveluiden kohdalla.

Olisiko mahdollista, että yhteistyö ja lopputulos ovat parempia, kun käyttäjät ovat kehittämisessä mukana jo aikaisessa vaiheessa? Pajassa puhuttiin, että monesti tutkijakaan ei tiedä uuden asian äärellä mitä tarkalleen tarvitsee ja missä vaiheessa, mutta yhdessä kehitellen asiat kirkastuvat.

Tietämys tutkijoiden toimintatavoista on ensiarvoisen tärkeää, jotta tutkijapalvelut niveltäisivät tutkijan työhön parhaalla mahdollisella tavalla. Yleiset suosituslistat kirjastojen oikeasta toiminnasta vaikkapa aineistohallinnan tuessa voivat joskus tuntua uuvuttavilta ja liian vaativilta.

Uuden osaamisen jäljillä – koulutusmahdollisuuksia hahmottelemassa

Paja D

STKS-tutkijapalveluiden seminaari 2015

Kattavaa ja järjestelmällistä kirjastoammattilaisten täydennyskoulutusta ei ole saatavilla.

Jokaisen työntekijän on itse oltava aktiivinen ja aloitteellinen löytääkseen tarvitsemaansa koulutusta.

Kirjastotyössä on tapahtumassa suuria muutoksia. Kirjastoalan koulutus ei ole riittävän ketterä pystyäkseen vastaamaan nopeisiin muutoksiin eikä varsinkaan tarjoamaan riittävää täydennyskoulutusta alalla jo toimiville työntekijöille.

Työpajaraporttien kuvitusta

Onkin hyvä muistaa, että uusien palveluiden kehittäminen ja toteuttaminen vievät aikaa ja vaativat ajoittain pitkää pinnaa.

Pajoissa keskusteltiin, että kirjastoissa tehdään päällekkäistä työtä, kun laadimme tutkijoille ohjesivustoja ja koulutusaineistoja emmekä tee yhteisiä – toisaalta tämä tutustuminen ja ohjeistus työ nähtiin myös tärkeänä kirjastolaisten oman oppimisen varmistamiseksi, vaikka päällekkäistä olisikin. Mutta miten varmistetaan osaamisen kehittäminen pienissä, yhden virkailijan erikoiskirjastoissa?

Voisinko olla hankekummi?

Pajoissa tuli selväksi, että meillä on perustaitoja ja käsitystä siitä, mitä tulee oppia. Innostus väreili ilmassa. Pajoissa heräsi kysymyksiä ja ajatuksia, jotka olivat ensiarvoisia konkreettiseen työhön pääsemiseksi: Olisiko mahdollista lähteä liikkeelle kevyesti ja pian? Voisinko päästä ”hankekummiksi” seuraamaan tutkijoiden työtä?

Tulevaisuuden tietoesiantuntija

Millaista uutta osaamista kirjastoissa tarvitaan?

Ainakin yhteistyö-, vuorovaikutus- ja markkinointitaidot sekä kielitaito ja pedagoginen osaaminen nähtiin työpajoissa tärkeäksi. Kirjastolaisen täytyy pystyä sanoittamaan kirjaston osaaminen asiakkaiden kielelle. Open Access, tutkimusaineistojen hallinta ja julkaisu- ja toimintaosaaminen ovat kysytyä nykypäivän osaamista. Myös kirjastojärjestelmien kehitystyö, informaatioarkkitehtuuri ja verkkoympäristöjen kehitys listattiin. Tiedon- ja tekstinlouhinta ovat kirjaston nykyyhetkeä ja lähitulevaisuutta.

Entä miten bibliometriset palvelut voisivat edistää embedded librarian –toimintaa? Kirjasto ja tietoesiantuntija voivat antaa tukea julkaisu-strategian laadinnassa ja päivittäisessä sekä tarjota julkaisujen arviointia ja saalistajalehtien tunnistamista.

Työpajojen osallistujat näkivät osaamisen kehittämisen ja koulutuksen olennaisen tärkeinä asioina, jotta säilyisimme tulevaisuudessakin relevantteina kansakehittäjinä tutkijoille. Pajoissa toivottiin yhteistä valtakunnallista organisaatiota tai verkostoa, joka keskittyisi kirjastoalan täydennyskoulutuksen järjestämiseen. Kuten tutki-

jat usein meiltä pyytävät, mekin toivomme yhden luukun periaatetta: koulutusmahdollisuudet helposti näkyville, kootusti yhteen paikkaan.

Työpajoissa todettiin, että on tarvetta foorumille, jolla näitä keskusteluja voidaan jatkaa ja pohdittiin olisiko STKS:n Facebook-sivu hyvä areena? 📖

Tietoa kirjoittajista

*Johanna Lahikainen, johtava tietoasiantuntija
Helsingin yliopisto / tutkimuksen palvelut
email: johanna.lahikainen@helsinki.fi*

*Tietoa työpajaraporttien tekijöistä
Raija Aaltonen, tietoasiantuntija
Tampereen yliopiston kirjasto
email: raija.aaltonen@uta.fi*

*Maaria Harviainen, johtava informaattikko
Taideyliopiston kirjasto
email: maaria.harviainen@uniarts.fi*

*Eva Höglund, bibliotekarie
Åbo Akademis bibliotek
e-mail: eva.hoglund@abo.fi*

*Mirja Laitinen, tietopalvelupäällikkö
Jyväskylän yliopiston kirjasto
e-mail: mirja.p.laitinen@jyu.fi*

*Maarit Putous, tietoasiantuntija
Itä-Suomen yliopiston kirjasto, Kuopion kampus
e-mail: maarit.putous@uef.fi*

*Eeva Savolainen, vastaava luotteloija
Kansallinen audiovisuaalinen instituutti
Radio- ja televisioarkisto
email: eeva.savolainen@kavi.fi*

*Maria Söderholm, informaattikko
Aalto-yliopiston kirjasto
email: maria.soderholm@aalto.fi*

Pajaraportit ja esitysten aineistot löytyvät STKS:n verkkosivuilta:

<http://www.stks.fi/tyoryhmat/tutkijapalvelut/tutkijapalveluseminaari-2015>